

Adam Błachnio

**Stosowanie tymczasowego aresztowania
wobec nieletniego – uwagi na tle art. 18
§ 2 pkt 1 lit. e ustawy z 26 października 1982 r.
o postępowaniu w sprawach nieletnich¹**

**The use of temporary detention to a minor.
Comments on the background of art. 18 § 2
point 1 letter e of the Act of October 26, 1982 on
proceedings in matters of minors**

Artykuł omawia problematykę możliwości zastosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego, a więc osoby, która w chwili czynu ukończyła 15 rok życia. W tekście zostały kolejno omówione przesłanki odpowiedzialności karnej nieletniego, przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego w myśl kodeksu postępowania karnego oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, a także postulaty *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: nieletni, tymczasowe aresztowanie, kodeks karny, odpowiedzialność karna, areszt śledczy, sąd.

The article discusses the issue of the possibility of applying a pre-trial detention to a minor, that is, a person who at the time of the act has turned 15. The text discusses the grounds for criminal liability of a minor, the conditions for the application of temporary detention to a minor pursuant to the Code of Criminal Procedure and the act on proceedings in juvenile cases, as well as *de lege ferenda* postulates.

¹ T.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1654 (dalej: NielU).

Key words: minor, detention, the penalcode criminalresponsability, custody, court.

Wstęp

Stosowanie środków przymusu w postępowaniu karnym zawsze budziło i wciąż niewątpliwie budzi szereg kontrowersji, przede wszystkim z uwagi na fakt naruszenia przez organy procesowe praw i swobód konstytucyjnych, przysługujących każdemu człowiekowi na etapie poprzedzającym prawomocny wyrok skazujący. Naruszenie to może przybrać różnego rodzaju postacie, w zależności od organu stosującego dany środek, przesłanek zastosowania czy charakteru czynu jakiego sprawca miał się dopuścić. W szczególności wiele kontrowersji wywołuje długotrwałe stosowanie tymczasowego aresztowania, albowiem – jak podnosi się w literaturze – nie powinno ono stanowić antycypacji kary, a jednocześnie narusza jedną z podstawowych wartości w życiu każdego człowieka, jaką jest wolność osobista. Nie wdając się w szczegółową dyskusję nad sensem stosowania tego rodzaju środka zapobiegawczego należy zwrócić uwagę, że może on być zastosowany nie tylko do sprawców pełnoletnich, ale nawet wobec osób, których odpowiedzialność karna jest wyjątkowa, oparta na extraordinarynych przesłankach umożliwiających pociągnięcie do takiej odpowiedzialności nieletniego, a więc wobec osób, które w chwili czynu nie ukończyły 17 roku życia. W związku z powyższym rodzi się pytanie, jakie powinny być uwarunkowania stosowania tego rodzaju środka wobec nieletniego. Czy możliwość jego stosowania powinna być unormowana w sposób tożsamy do odpowiedzialności sprawców pełnoletnich i stanowić konsekwencję możliwości stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego² wobec nieletniego (w wyniku czego również na gruncie karnoprosesowym dochodzi do zrównania sytuacji takiej osoby z pozycją prawną pełnoletniego sprawcy przestępstwa) czy też powinny zostać wprowadzone dodatkowe regulacje o charakterze szczególnym właśnie z uwagi na wiek sprawcy. Z powyższych przyczyn poza granicami niniejszego tekstu pozostawiam szczegółowe zagadnienia związane ze stosowaniem tymczasowego aresztowania, liczne orzecznictwo i doktrynę wypowiedającą się w tym przedmiocie. Ich analiza zosta-

² T.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1904.

nie przeprowadzona przede wszystkim w kontekście osoby nieletniego i pytania, czy mają (powinny mieć) zastosowanie również do osoby, która w chwili czynu nie ukończyła 17 roku życia, a jeżeli nie, to jakie okoliczności stoją temu na przeszkodzie. Omówienie podjętego tematu należy zacząć od przesłanek odpowiedzialności nieletniego w świetle uregulowań kodeksu karnego³, aby następnie przejść do kwestii szczegółowych, wynikających z rygorów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz kodeksu postępowania karnego i możliwości unormowań dotyczących stosowania omawianego środka wobec nieletniego.

Przesłanki pociągnięcia do odpowiedzialności karnej nieletniego

Kodeks karny z 1997 r., podobnie jak wcześniej ustawa karna z 1969 r., uzależnia możliwość przypisania sprawcy winy (a tym samym pociągnięcia do odpowiedzialności karnej) od ukończenia przez sprawcę, najpóźniej w czasie czynu, 17 lat. Zgodnie z art. 10 § 1 kk „na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat”. Poniżej wspomnianego wieku przyjmuje się, że sprawca z uwagi na niedostateczną zdolność do rozeznania nie może ponosić odpowiedzialności karnej sensu stricto, a jedynie odpowiedzialność wynikającą z ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Jak zauważa J. Giezek „dopiero w tym wieku sprawca osiąga taki poziom rozwoju intelektualnego, emocjonalnego oraz społecznego, że potrafi prawidłowo rozpoznać znaczenie swego czynu oraz znaczenie normy prawnej, którą tym czynem narusza⁴”. Ukończenie zatem wspomnianego wieku stwarza domniemanie osiągnięcia zdolności do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Od powyższego unormowania ustawodawca przewiduje jednak wyjątek. Zgodnie z art. 10 § 2 kk „nieletni, który po ukończeniu 15 roku życia dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, 148 § 1,2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności

³ Dz.U. z 1997 r. nr 88, poz. 553 z późn. zm.

⁴ J. Giezek (red.), [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 10 kk.*, Lex 2018.

sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne. Analizując powyższe unormowanie należy wskazać na 3 zasadnicze przesłanki zastosowania zacytowanego przepisu, a mianowicie:

- 1) ukończenie przez sprawcę w chwili czynu 15 roku życia;
- 2) dopuszczenie się przez sprawcę jednego z wymienionych enumeratywnie przestępstw, przy czym katalogu tego nie można traktować w sposób rozszerzający⁵;
- 3) ustalenie, że okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności uprzednie stosowanie środków wychowawczych lub poprawczych okazało się bezskuteczne.

Warunki wskazane w punkcie 1 i 2 nie wymagają głębszego komentarza z uwagi na ich klarowność. Inaczej wygląda sytuacja z przesłankami wskazanymi w punkcie 3, albowiem mają one charakter oceny i wymagają kilku zdań wyjaśnienia. Prawodawca na gruncie kk z 1997 r. (podobnie jak w kk z 1969 r.) nie podjął próby zdefiniowania tych pojęć, pozostawiając to dorobkowi orzecznictwa i doktryny. Zgodnie z wyrażanymi

⁵ W nauce prawa karnego toczony jest spór dotyczący możliwości zastosowania art. 10 § 2 kk do niesprawczych form współdziałania. W szczególności wskazuje się, że przepis ten ma zastosowanie wyłącznie do form sprawczych popełnienia czynu zabronionego (i to z wyjątkiem sprawstwa polecającego i kierowniczego), albowiem są one kwalifikowane wyłącznie z danego przepisu części szczególnej, zaś zarówno podżeganie jak i pomocnictwo (a także sprawstwo kierownicze i polecające) stanowią odrębny typ przestępstwa typizowany z art. 18 § 2 lub 3 w związku z przepisem części szczególnej, do którego podżeganie lub pomocnictwo jest kierowane – tak Ł. Pohl, *Pomocnictwo a innejawiskowe formy czynu zabronionego (kryteria rozróżniające)*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 6, s. 29; podobnie A. Zoll, który twierdzi, że podżegacz i pomocnik popełniają swoje własne przestępstwo o odmiennej kwalifikacji prawnej i innym zespole znamion czynu zabronionego – A. Zoll, [w:] A. Zoll, W. Wróbel (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, *Komentarz do art. 1-52*, Wolters Kluwer 2016 s. 181; odmiennie twierdzi m.in. M. Kulik wskazując, że uzupełnieniem treści art. 18 kk zawsze jest również przepis części szczególnej, niezależnie od tego, jaka jest to forma zjawiskowa popełnienia danego czynu zabronionego. Tym samym wszystkie formy przestępnego współdziałania (sprawcze, niesprawcze) należy traktować w sposób tożsamy – zob. M. Kulik, *Czy nieletni może odpowiadać karnie za niesprawcze formy współdziałania przestępnego oraz formy stadialne poprzedzające dokonanie?*, „Studia Prawnicze” 2016, nr 4, s. 136-138. Nie wdając się szczegółowo w omawianą kwestię twierdzą, że względy celowościowe, jak również zakaz wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy przemawia za przyjęciem pierwszego z poglądów. Za trafny uważam pogląd Ł. Pohla twierdzący, że przyjęty opis w art. 10 § 2 kk budzi wątpliwości i z uwagi na konieczność zastosowania właściwej kwalifikacji prawnej konieczne jest uzupełnienie znamion konkretnego czynu zabronionego o dodatkowe elementy. Ponadto użyty przez ustawodawcę czasownik „dopuszcza się” ma zdecydowanie inne znaczenie niż „podżega”, „ułatwia”, „kieruje” czy „poleca”. Twierdzą, że ujęcie wskazane przez M. Kulika prowadzi do konieczności zastosowania wykładni rozszerzającej omawianego przepisu. *De lege ferenda* należy podnieść, że art. 10 § 2 kk ulec w tym zakresie (i nie tylko) zmianie poprzez dodanie zapisu rozszerzającego możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności również nieletnich, których zachowanie wypełnia znamiona podżegania czy sprawstwa kierowniczego do określonych czynów zabronionych.

poglądami przez okoliczności sprawy należy rozumieć zarówno okoliczności o charakterze podmiotowym, jak i przedmiotowym, a w szczególności sposób popełnienia czynu zabronionego, drastyczność zachowania⁶, rolę sprawcy w jego popełnieniu, sposób zachowania przed, w trakcie, jak i po popełnieniu czynu zabronionego, rodzaj i charakter naruszonego lub zagrożonego dobra prawnego, postać zamiaru, miejsce popełnienia czynu zabronionego, status osoby pokrzywdzonej przestępstwa (wiek takiej osoby, jej stan zdrowia). Z kolei Magdalena Maraszek twierdzi, że dla wyjaśnienia okoliczności sprawy można (odpowiednio) odwołać się do art. 53 § 2 kk, a więc do okoliczności wpływających na wymiar kary⁷. Okoliczności te w istocie będą stanowiły wypadkową zachowania sprawcy, wynikającego ze znamion konkretnego czynu zabronionego oraz okoliczności wpływających na stopień społecznej szkodliwości czynu⁸. Należy zgodzić się z poglądem wyrażonym przez SN jeszcze na gruncie kk z 1969 r., że okoliczności sprawy wskazywać powinny „na szczególnie duży stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu, okoliczności niecodzienne i tak drastyczne, aby usprawiedliwiały odstąpienie od generalnej zasady wyrażonej w art. 9 § 1 kk⁹”. Przez stopień rozwoju sprawcy należy z kolei rozumieć przede wszystkim rozwój osobowości sprawcy, jego zdolności intelektualne, rozwój mechanizmów poznawczych, regulacyjnych umożliwiających funkcjonowanie w społeczeństwie¹⁰. Należy uznać, że w kontekście zawinienia stopień rozwoju sprawcy ma kluczowe znaczenie, albowiem wpływa on w przeważającym stopniu na zdolność do ponoszenia winy.

Kolejnymi przesłankami przemawiającymi za pociągnięciem nieletniego do odpowiedzialności karnej jest ustalenie, że przemawiają za tym również właściwości i warunki osobiste. Jak wskazuje A. Zoll, właściwościami osobistymi sprawcy są w szczególności: stan jego zdrowia, cechy charakteru, postawa wobec istotnych wartości społecznych, zainteresowania, stopień demoralizacji¹¹. Uważam za słuszne przyjęcie poglądu, w myśl którego sformułowanie właściwości osobiste sprawcy, poza

⁶ Zob. wyrok SA w Katowicach z 27.09.2006 r., II Aka 224/06, LEX 217115 (2018).

⁷ M. Maraszek, *Odpowiedzialność karna nieletnich (art. 10 § 2 kk., art. 13 i 91 u.niel.)*, „Przeгляд Sądowy” 2011, nr 7-8, s. 128.

⁸ Podobnie A. Walczak-Żochowska, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-31*, Warszawa 2011, s. 462.

⁹ Wyrok SN z 9.08.1971 r., I KR 125/71, LEX 2018.

¹⁰ A. Walczak-Żochowska, op. cit., s. 463.

¹¹ A. Zoll, op. cit., s. 182.

okolicznościami dotyczącymi cech charakteru czy osobowości sprawcy, należy dodatkowo rozszerzyć także o cechy fizyczne danej osoby, w szczególności stopień jej rozwoju fizycznego. Nie bez znaczenia dla oceny całokształtu danego zdarzenia ma ustalenie, czy nieletni sprawca nie wykorzystuje przykładowo posiadanych przez siebie warunków fizycznych, w szczególności osiągniętego wzrostu czy siły fizycznej, do popełnienia czynu zabronionego, stosowania przemocy wobec innych osób. W odniesieniu do powyższego inaczej należy postrzegać warunki osobiste, które odnoszą się do warunków bytowania nieletniego, środowiska w jakim się on wychowuje, jego stosunków rodzinnych, sytuacji materialnej. Dodatkowo, art. 10 § 2 kk przewiduje jedną przesłankę o charakterze fakultatywnym, a mianowicie bezskuteczność stosowanych uprzednio środków wychowawczych lub poprawczych. Jak wskazuje się w doktrynie element ten nie powinien mieć jednak przeważającego znaczenia, a świadczy on raczej o nietrafnym doborze stosowanych środków¹². Reasumując powyższe zwięźle rozważania dotyczące zasad ponoszenia odpowiedzialności karnej przez nieletniego, należy wskazać, iż regulacja ustawodawcy traktuje taki rodzaj odpowiedzialności w sposób wyjątkowy, uzależniony nie tylko od spełnienia szeregu kryteriów, ale przede wszystkim od konieczności merytorycznego uzasadnienia konieczności zastosowania ogólnych reguł odpowiedzialności karnej. *De lege lata* należy wskazać, że unormowanie art. 10 § 2 kk powinno być stosowane wyłącznie wtedy, gdy środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich nie są wystarczające, jeżeli nie są w stanie one zapewnić resocjalizacji nieletniego (art. 5 NielU). Jeżeli zatem regulacja kk stanowi *lex specialis* wobec ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, należy się zastanowić, czy stosowanie przepisów proceduralnych powinno odbywać się na zasadzie wyjątkowości, a zwłaszcza, jakie powinny być warunki stosowania wobec nieletniego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania.

¹² Zob. A. Grześkowiak, Głosa do wyroku z 8.09.1981, IV KR 193/81, „Państwo i Prawo” 1983, nr 7, s. 139-142; Z. Lorek, Głosa do wyroku z 8.09.1981 r. (IV Kr 193/81), NP 7-8/1982, s. 197 i nast.

Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego wobec nieletniego

Kwestią istotną z punktu widzenia ponoszenia przez nieletniego odpowiedzialności karnej jest ustalenie, jakie normy postępowania będą miały zastosowanie do jego osoby w przypadku ziszczenia się przesłanek z art. 10 § 2 kk. O ile na pozór mogłoby się wydawać oczywistym, że należy w takiej sytuacji stosować przepisy procedury karnej, o tyle regulacja dotycząca nieletnich sprawę nieco komplikuje. Zgodnie z art. 1 § 1 pkt 2 NielU „przepisy ustawy stosuje się w zakresie: 2) postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu, po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17”. Tym samym (pozornie) ustawodawca wskazuje, że należy jednak (wobec nieletniego) stosować procedurę przewidzianą we wspomnianej ustawie. Przeczy temu jednak regulacja z art. 18 ustawy, w myśl której – po pierwsze, sąd właściwy według przepisów kodeksu postępowania karnego rozpoznaje sprawę, jeżeli zachodzą podstawy do orzeczenia wobec nieletniego kary na podstawie art. 10 § 2 kk oraz – po drugie, postępowanie w tego rodzaju sprawach toczy się według przepisów kodeksu postępowania karnego, z zastrzeżeniem odmienności wskazanych w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Owe różnice tylko w niewielkim zakresie odwołują się bądź wpływają na możliwość zastosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego, wprowadzając:

- 1) wymóg posiadania przez nieletniego obrońcy;
- 2) posiadanie przez rodziców lub opiekunów nieletniego praw strony w prowadzonym postępowaniu;
- 3) obowiązek zawiadomienia rodziców lub opiekunów nieletniego o prowadzonym wobec niego postępowaniu
- 4) konieczność przeprowadzenia wywiadu środowiskowego dotyczącego osoby nieletniego;
- 5) konieczność zapewnienia obecności rodziców lub wskazanej przez nieletniego osoby bliskiej w trakcie przesłuchania nieletniego przez Policję;
- 6) możliwość zatrzymania nieletniego przez Policję i umieszczenia go w policyjnej izbie dziecka, a także nakazując organowi zatrzymującemu poinformowanie nieletniego o przysługujących mu

uprawnieniach i obowiązkach, a także rodziców lub opiekunów nieletniego o zatrzymaniu;

- 7) możliwość zastosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego tylko wtedy, gdy umieszczenie w schronisku dla nieletnich byłoby niewystarczające.

O ile większość ze wskazanych wymogów, wynikających z art. 18 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, stanowi powtórzenie norm gwarancyjnych z kodeksu postępowania karnego, to zdecydowanie regulacją wprowadzającą pewne novum w zakresie możliwości stosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego jest uzależnienie możliwości zastosowania tego rodzaju środka od przyjęcia, że umieszczenie w schronisku dla nieletnich byłoby niewystarczające¹³.

Przesłanki umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich

Zgodnie z art. 27 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich zastosowanie wobec nieletniego umieszczenia w schronisku dla nieletnich zostało uzależnione od spełnienia kumulatywnie następujących okoliczności:

- 1) wystąpienie przesłanek przemawiających za umieszczeniem nieletniego w zakładzie poprawczym;

- 2) uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego, albo jeżeli nie można ustalić tożsamości nieletniego;

- 3) zarzucenie nieletniemu popełnienia jednego z enumeratywnie wymienionych przestępstw określonych w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 art. 189, art. 189a, art. 197 § 3 lub 4, art. 198, art. 200, art. 202 § 3, 4, 4a, 4b lub 4c, art. 204 § 3, art. 252 § 1 lub 2 i w art. 280 kodeksu karnego.

Zasadniczą przesłanką (wspólną dla wszystkich okoliczności) umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich (na czas trwania

¹³ Tytułem przypomnienia należy tylko zauważyć, że możliwość zastosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego została wprowadzona nowelizacją ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 15.09.2000 r. (Dz.U. z 2000 r. nr 91, poz. 1010), która weszła w życie 28.01.2001 r. Stan prawny poprzedzający wskazaną nowelizację w ogóle nie przewidywał możliwości stosowania tego rodzaju środka.

postępowania) są okoliczności wskazane w punkcie 1, który z kolei odwołuje się do art. 10 NielU stanowiącego, że „sąd rodzinny może orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a, jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego¹⁴”. Jak wskazuje V. Konarska-Wrzosek za orzeczeniem omawianego środka „przemawiać muszą: wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter popełnionego czynu. Okoliczności i charakter czynu, które przemawiać mają za orzeczeniem umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, nie stanowią jednak odrębnej (samodzielnej) przesłanki uzasadniającej zastosowanie tego środka, lecz pełnią rolę przesłanki dopełniającej przy wyprowadzaniu przez sąd wniosków co do potrzeb wychowawczych konkretnego nieletniego. Gdy mowa o okolicznościach i charakterze czynu, które przemawiają za orzeczeniem umieszczenia w zakładzie poprawczym, to chodzi o te wszystkie okoliczności i właściwości czynu, które nie tyle charakteryzują czyn zabroniony z punktu widzenia jego ustawowych znamion zawartych w przepisach szczególnych ustawy karnej (choć one też muszą być uwzględnione), co przede wszystkim o te z nich, które dają obraz genezy i przebiegu konkretnego czynu nieletniego oraz jego szczególnego charakteru, co niewątpliwie rzutuje na ocenę osoby nieletniego. Rozważane tu więc będą w szczególności takie kwestie, jak: czy nieletni dopuścił się czynu sam czy w grupie, jaka była jego rola, czy był inicjatorem, czym szczególnie charakteryzowało się zachowanie przestępne nieletniego, czy był brutalny, agresywny, lekceważący, czy czyn był zaplanowany czy przypadkowy itd. To wszystko sprawia, że przesłanka w postaci okoliczności i charakteru popełnionego przez nieletniego czynu nie pełni roli typowo przedmiotowego kryterium orzekania środka poprawczego, ale stanowi kryterium oceny osobowości nieletniego i potrzeb w zakresie jej korektury oraz korektury dotychczasowego postępowania. Za taką wykładnią przemawia zarówno literalne brzmienie przepisu art. 10 u.p.n., jak i dyrektywa przewodnia dobra nieletniego wyrażona w art. 3 § 1 u.p.n., wraz ze szczegółowymi wskazówkami dotyczącymi postępowania z nieletnimi określonymi w art. 3 § 2

¹⁴ Art. 1 § 2 pkt 2 lit. a: ilekroć w ustawie jest mowa o czynie karalnym, rozumie się przez to czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

u.p.n., które mają zastosowanie do całości regulacji ustawowej, pełniąc rolę rozstrzygającą również przy interpretacji przepisów dotyczących orzekania środka poprawczego¹⁵. Kolejne przesłanki wskazane w punkcie 2 i 3 mają charakter stricte procesowy, nawiązujący do norm kodeksu postępowania karnego. W szczególności należy tutaj wskazać na takie okoliczności jak: obawa ukrycia się nieletniego, zatarcie śladów czynu karalnego czy brak możliwości ustalenia tożsamości nieletniego, a także popełnienie jednego z enumeratywnie wyliczonych przestępstw. W pierwszym przypadku niewątpliwie chodzi o zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania z uwagi na konieczność zapewnienia udziału nieletniego (sprawcy) w postępowaniu bądź też nawet ustalenie osoby sprawcy, jak również uniemożliwienie bezprawnego utrudniania postępowania. Natomiast ostatnia z wymienionych okoliczności wprowadza możliwość zastosowania umieszczenia w schronisku dla nieletnich sprawcy z uwagi na popełnienie jednego ze wskazanych enumeratywnie przestępstw, których to katalog stanowi nieznacznie zmienioną regulację z art. 10 § 2 kk¹⁶. Celem uzupełnienia powyższego należy wskazać, że umieszczenie nieletniego w schronisku dla nieletnich ma zawsze charakter fakultatywny. Środek ten stosuje wyłącznie sąd rodzinny na okres, który nie powinien przekraczać 3 miesięcy. Jednak z uwagi na szczególne okoliczności sprawy pobyt w schronisku dla nieletnich można przedłużyć na okres kolejnych 3 miesięcy. Łączny okres pobytu nieletniego we wskazanej placówce, do chwili wydania przez sąd pierwszej instancji postanowienia kończącego postępowanie, nie może być dłuższy niż rok. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek sądu prowadzącego sprawę, sąd

¹⁵ V. Konarska-Wrzosek, *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Lex 2013, [w:] System Informacji Prawnej LEX. Podobnie E. Bieńkowska, A. Walczak-Żochowska, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*. Warszawa 2003, s. 96. Tylko na marginesie należy uzupełnić, że pojęciem demoralizacji polski ustawodawca pierwszy raz posłużył się w projekcie ustawy o zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości nieletnich z 1968 r. Generalnie, jak trafnie zauważa G. Harasimiak, termin ten odnosi się do kilku sytuacji, w tym m.in.: nakreśla cel ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, określa zakres podmiotowy postępowania z nieletnimi, wskazuje przesłankę wszczęcia postępowania czy też stanowi przesłankę zastosowania określonych prawem instytucji – zob. G. Harasimiak, *Ewolucja zasad odpowiedzialności, traktowania i postępowania z nieletnimi*, Szczecin 2000, s. 84 i nast. Z kolei ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich w art. 4 § 1 nie definiuje omawianego pojęcia, wymieniając jedynie przykładowe zachowania, jakie mogą być jej przykładem (naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych). Szerzej na temat definicji demoralizacji zob. A. Wilkowska-Płóciennik, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011, s. 24 i nast.

¹⁶ W art. 27 § 2 NielU wprowadzono dodatkowo przestępstwa z art. 198, 200, 202 § 3, 4, 4a, 4b lub 4c, art. 204 § 3 kk, jednocześnie pomijając art. 223 § 2 kk, który został wymieniony w treści art. 10 § 2 kk.

okręgowy, w którego okręgu toczy się postępowanie, może przedłużyć okres pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich na dalszy czas oznaczony. Na postanowienie sądu stronom (a więc nieletniemu, rodzicom lub opiekunom nieletniego i prokuratorowi) przysługuje zażalenie, którego rozpoznanie powinno nastąpić niezwłocznie.

Jeżeli chodzi o schroniska dla nieletnich, to ich organizację i rodzaje reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich¹⁷. Zgodnie z § 27 rozporządzenia schroniska dzielą się na zwykłe i interwencyjne. Schroniska zwykłe są przeznaczone dla nieletnich umieszczonych na podstawie art. 27 § 1 lub 74 § 2 NielU, zaś schroniska interwencyjne dla nieletnich umieszczonych w schronisku na podstawie art. 27 § 2 NielU bądź stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo dla bezpieczeństwa schroniska zwykłego. Powyższe zestawienie wskazuje, że w schroniskach interwencyjnych powinni być umieszczani nieletni stwarzający większe zagrożenie dla porządku publicznego czy niebezpieczeństwo dla innych osób niż ma to miejsce w przypadku schronisk zwykłych. Za powyższym przemawia także § 31 rozporządzenia, w którym wskazano, że liczba nieletnich w grupie wychowawczej i oddziale schroniska interwencyjnego powinna wynosić 6 osób, zaś w przypadku schroniska zwykłego 10. Reasumując należy wskazać, że przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich w sposób dość szczegółowy określają przesłanki zastosowania środka tymczasowego w postaci umieszczenia nieletniego przez sąd w schronisku dla nieletnich. Dlatego celem dalszych rozważań należy odwołać się do regulacji kodeksu postępowania karnego i uregulowań tam przyjętych.

¹⁷ Dz.U. z 2017 r. nr 487 t.j. Należy podzielić pogląd E. Kruk, że pozostawienie nieletniego w schronisku dla nieletnich ma na celu zapobiegnięcie działaniom, które mogłyby utrudnić postępowanie, a nadto jest ono miejscem, w którym „powinny być rozpoczęte działania resocjalizacyjne, zmierzające do zmiany postawy nieletniego wobec siebie i innych w kierunku społecznie pożądanym, zapewniającym prawidłowy rozwój osobowości, a zwłaszcza ukształtowanie właściwej hierarchii wartości” – E. Kruk, *Umieszczenie w schronisku dla nieletnich jako tymczasowy środek zapobiegawczy stosowany wobec nieletnich*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 1, s. 79-80.

Przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego

Jak zostało to już wskazane, w świetle przyjętych przez ustawodawcę unormowań brak jest generalnego zakazu stosowania środków zapobiegawczych, w tym również tymczasowego aresztowania wobec osoby, która w chwili czynu ukończyła 15 rok życia. Zgodnie z przytoczonymi rozważeniami postępowanie wobec tego rodzaju sprawy toczy się w myśl przepisów kodeksu postępowania karnego i to właśnie od tego aktu prawnego należy zacząć dalszą analizę. Przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania, jako najsurowszego ze środków zapobiegawczych, można podzielić na dwie zasadnicze kategorie – przesłankę ogólną, określoną w art. 249 § 1 kpk oraz przesłanki o charakterze szczególnym, określone w art. 258 § 1-3 kpk. Podstawą stosowania wszystkich środków zapobiegawczych jest przesłanka o charakterze generalnym, a więc „zespół okoliczności, który musi istnieć w każdej sprawie (...) – wskazujący na wysokie prawdopodobieństwo winy oskarżonego¹⁸”. Tym samym, zgodnie z literalnym brzmieniem przepisu, organ procesowy powinien zebrać materiał dowodowy wskazujący na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo. Stan taki musi istnieć nie tylko w chwili skierowania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania (co powinno zapobiegać tzw. aresztom wydobywczym), ale również wskazane prawdopodobieństwo musi być duże, a więc „takie, aby dla każdego przeciętnego człowieka możliwość wydania wyroku skazującego była znacznie większa niż uniewinnienia czy umorzenia¹⁹”. Przesłanka ta, co oczywiste, ma rudymentalne znaczenie dla zastosowania każdego ze środków zapobiegawczych, a zwłaszcza tymczasowego aresztowania. Dla jej bytu nie ma żadnego znaczenia czy osobą podejrzaną jest osoba dorosła, czy nieletni w rozumieniu art. 10 § 2 kk. Norma z art. 249 § 1 kpk ma nade wszystko także charakter gwarancyjny, niezależny od wieku osoby podejrzanej czy jakichkolwiek innych czynników. Jednak zązębia się ona częściowo z materialnoprawną przesłanką odpowiedzialności karnej nieletniego w postaci konieczności ustalenia, że okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawy, jego właściwości i warunki za tym przemawiają.

¹⁸ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 435.

¹⁹ *Ibidem*, s. 435.

Dokonując analizy przesłanki ogólnej sąd co prawda nie powinien oceniać merytorycznie dowodów, ale jednocześnie ma obowiązek ustalenia, czy dowody przedstawione przez oskarżyciela publicznego uprawdopodobniają popełnienie przez podejrzanego zarzucanego mu czynu²⁰. W tym celu sąd nie tylko powinien dokonać formalnej kontroli, czy wskazane we wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania czynności zostały przeprowadzone, ale również zweryfikować je w kontekście zarzucanych czynów. Organ procesowy dokonując jej oceny czyni powyższe właśnie w oparciu o okoliczności sprawy (ale także np. w oparciu o właściwości sprawy). Rozważania te powinny być już na tym etapie przeprowadzone z uwzględnieniem wyjątkowego charakteru odpowiedzialności karnej nieletniego, na który wskazuje art. 10 § 2 kk. Uważam, że szczególną uwagę powinno zająć potwierdzenie takich okoliczności, jak sposób zachowania sprawcy, stopień jego zdemoralizowania, agresywność, rodzaj naruszonego dobra, właściwości osobiste sprawcy, w tym jego rozwój psychofizyczny w kontekście popełnienia zarzucanego przestępstwa. Dowody potwierdzające duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa powinny przemawiać także za koniecznością zastosowania art. 10 § 2 kk.

Przesłanki szczególne stosowania tymczasowego aresztowania zostały uregulowane w art. 258 § 1 – 3 kpk. Zgodnie z § 1 wskazanego przepisu tymczasowe aresztowanie (i pozostałe środki zapobiegawcze) można stosować, jeżeli zachodzi:

- 1) uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju miejsca stałego pobytu;
- 2) uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne.

Ponadto stosowanie tymczasowego aresztowania może być uzasadnione zarzuceniem popełnienia zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał go na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata. W takiej sytuacji potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową karą (art. 258 § 2 kpk). Wyjątkowo dopuszczalne jest wydanie postanowienia

²⁰ T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2003, s. 541.

o tymczasowym aresztowaniu także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził (art. 258 § 3 kpk). Unormowanie przyjęte przez ustawodawcę obliguje sąd do szczegółowego ustalenia, czy oprócz przesłanki ogólnej zachodzi także którakolwiek z przesłanek szczególnych. Niewątpliwie wskazane w ustawie procesowej okoliczności są, przynajmniej częściowo, zbieżne z przesłankami zastosowania wobec nieletniego środka tymczasowego w postaci umieszczenia go w schronisku dla nieletnich. Dodatkowo należy uzupełnić, że przed zastosowaniem środka zapobiegawczego trzeba ustalić, czy nie zachodzi którakolwiek z okoliczności wzbraniających skorzystanie z tego rodzaju instytucji, a mianowicie czy zastosowanie tymczasowego aresztowania:

- nie spowodowałyby dla życia lub zdrowia poważne niebezpieczeństwo,
- nie pociągałoby wyjątkowo ciężkich skutków dla oskarżonego (podejrzanego) lub jego najbliższej rodziny.

Zakazy stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego obejmują także zakaz jego stosowania, gdy na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do oskarżonego karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszą, albo że okres tymczasowego aresztowania przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia bez warunkowego zawieszenia, jak również gdy dane przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku (art. 259 kpk).

Podjmując próbę przeniesienia regulacji kodeksu postępowania karnego na grunt odpowiedzialności karnej nieletnich należy odwołać się do art. 18 § 2 pkt 1 lit. e ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, zgodnie z którego brzmieniem do zastosowania wobec nieletniego tymczasowego aresztowania nie jest wystarczające tylko wystąpienie przesłanek pozytywnych tego środka (i jednoczesnym braku okoliczności negatywnych), ale również ustalenie, że pomimo możliwości umieszczenia w schronisku dla nieletnich byłoby to niewystarczające. Tym samym prokurator, zawsze w pierwszej kolejności powinien rozważyć skierowanie wniosku do sądu o umieszczenie nieletniego w schronisku dla nieletnich, a dopiero następnie rozważyć podjęcie innej decyzji w tym zakresie. Jakże zatem okoliczności muszą wystąpić, aby uznać, że konieczne jest

sięgnięcie po ten najsurowszy środek zapobiegawczy. W tym miejscu należy poczynić jedną uwagę. O ile niewątpliwym jest, że nadrzędnym celem prowadzonego postępowania wobec nieletniego jest takie końcowe wpłynięcie na jego osobę, aby przestrzegał on porządku prawnego, społecznego, jak również norm moralno-etycznych, o tyle w zakresie proceduralnym powyższy cel nie powinien pozostawać w sprzeczności z dobrem prowadzonego postępowania. Nie uważam za obcy pogląd, w myśl którego zastosowanie środków, nawet o charakterze izolacyjnym, może pozostawać w sprzeczności z dobrem nieletniego. Wręcz przeciwnie. Uważam, że w pewnych sytuacjach jest to nawet wskazane, albowiem jeżeli inne środki nie wywołują pozytywnych rezultatów to należy także odwołać się do tych o charakterze izolacyjnym. Ponadto należy pamiętać, że w ramach prowadzonego postępowania karnego na organach procesowych spoczywa obowiązek nie tylko rzetelnego wyjaśnienia okoliczności sprawy, zebrania i zabezpieczenia stosowanych dowodów, ale także uniknięcie sytuacji, w której mogłoby dojść do bezprawnego oddziaływania na prowadzone śledztwo czy też naruszenia dóbr osób, np. wskutek popełnienia kolejnego przestępstwa.

Odwołując się do poglądów doktryny na kanwie wspomnianego art. 18 NielU należy zacząć od poglądu E. Skrętowicza, który w myśl obowiązującej regulacji prawnej wskazał na dopuszczalność zastosowania tego rodzaju środka (tymczasowego aresztowania) w celu „zwiększenia dolegliwości wobec nieletniego, albo ewentualnie także izolację nieletniego od innych mniej zdemoralizowanych, których umieszczono w schronisku²¹”. Z kolei P. Górecki, dostrzegając lakoniczność przyjętego przez ustawodawcę rozwiązania z uwagi na zbyt ogólnie określonej przesłankę stwierdza, że okolicznością taką nie może być brak miejsc w danym schronisku dla nieletnich. Jednocześnie, zdaniem autora, „przypadki stosowania tego środka zapobiegawczego powinny w zasadzie dotyczyć starszych nieletnich o dużym stopniu demoralizacji²²”. Z kolei M. Koryl-Wolska odwołuje się do uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i wskazuje, że rozwiązanie to z jednej strony jest odpowiedzią na postulaty skutecznego i zdecydowanego postępowania z najbardziej zdemoralizowanymi

²¹ E. Skrętowicz, [w:] T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*. Warszawa 2016, s. 137.

²² P. Górecki, [w:] P. Górecki, V. Konarska-Wrzosek, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2015, s. 129.

nieletnimi, z drugiej zaś na konieczność wnikliwej oceny sytuacji nieletniego przez sąd rozstrzygający w tej materii²³.

Podjmując próbę zarysowania własnego stanowiska chciałbym zacząć od stwierdzenia, że podstawą zastosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego nie mogą być nie tylko problemy z miejscem w takim schronisku (co słusznie zauważa P. Górecki), ale wszelkiego rodzaju aspekty natury administracyjnej z tym powiązane, jak np. odległość schroniska od miejsca zamieszkania nieletniego, czy też jego przepełnienie. Nie podzielam również poglądu wyrażonego przez prof. E. Skrętowicza, że chodzi o zwiększenie dolegliwości wobec nieletniego. Celem stosowania środków zapobiegawczych nie jest zwiększenie dolegliwości czy antycypacja kary pozbawienia wolności, ale przede wszystkim zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania (ewentualnie ochrona osób trzecich). Wykładnia literalna omawianego art. 18 § 2 pkt 1 lit. e NielU prowadzi do wniosku, że stosowanie tymczasowego aresztowania wobec nieletniego jest dopuszczalne wyłącznie wtedy, gdy umieszczenie nieletniego w schronisku dla nieletnich nie jest wystarczające dla realizacji przesłanek stanowiących podstawę zastosowania tymczasowego aresztowania, a tym samym np. zapobiegnięcia bezprawnemu utrudnianiu postępowania, wpływania na treść składanych zeznań przez świadków czy wyjaśnień podejrzanych etc. Sytuacja tego rodzaju będzie najczęściej występowała wówczas, gdy okoliczności sprawy, a także właściwości i warunki osobiste sprawcy wskazują, że warunki (rygory), jakim są poddane schroniska dla nieletnich, nie zabezpieczają w sposób należyty przed takimi zachowaniami ze strony nieletniego. Należy podnieść, że w myśl obowiązujących w Polsce rozwiązań prawnych schroniska dla nieletnich, nawet interwencyjne, cechują się znacznie mniejszym stopniem zabezpieczeń od aresztów śledczych. Tym samym prokurator, a następnie sąd, dokonując oceny stanu faktycznego powinien rozważyć zastosowanie omawianego środka przede wszystkim pod tym kątem. W celu dokonania powyższego trzeba niewątpliwie uwzględnić okoliczności wskazane w treści art. 10 kk, a więc okoliczności sprawy, właściwości i warunki osobiste sprawcy, a także stopień jego demoralizacji czy postawę wobec osób trzecich. Jeżeli będą one wskazywały na duże prawdopodobieństwo braku możliwości zapewnienia przez schronisko dla nieletnich izolacji

²³ M. Korcyl-Wolska, *Postępowanie w sprawach nieletnich na tle standardów europejskich*, Warszawa 2015, s. 86.

nieletniego w sposób zapobiegający naruszeniom z art. 258 § 1-3 kpk, powinna zostać podjęta decyzja o skierowaniu wniosku o zastosowanie wobec niego tymczasowego aresztowania. Oczywiście wszystkie te okoliczności muszą zostać nie tylko uprawdopodobnione, ale również wskazane we wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Wynik przeprowadzonej analizy powinien prowadzić do jednoznacznego wniosku, że konieczne jest zastosowanie wobec nieletniego takich środków przymusu, o takim nasileniu, jak wobec osoby dorosłej. W tym kontekście należy jeszcze wskazać na jeden aspekt, mianowicie – ani przepisy ustawy z 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy²⁴, ani żaden inny akt prawny nie przewidują aresztów śledczych dla nieletnich. Brak jest regulacji w tym zakresie. Praktycznie jedyną normą odnoszącą się do powyższej problematyki jest uregulowanie dotyczące rozmieszczenia osób tymczasowo aresztowanych. Zgodnie z art. 212 § 1 kkw: „Tymczasowo aresztowani powinni być rozmieszczani w areszcie śledczym w sposób zapobiegający ich wzajemnej demoralizacji. W szczególności należy oddzielać niekaranych od uprzednio odbywających karę pozbawienia wolności oraz młodocianych od dorosłych, chyba że szczególne względy wychowawcze przemawiają za umieszczeniem dorosłego z młodocianym lub młodocianymi.” Powyższy przepis co prawda nie odnosi się *expressis verbis* do nieletniego, jednak przyjmując wykładnię *a maiori ad minus* należy uznać, że skoro młodociani sprawcy przestępstw, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie, powinni być rozlokowani odrębnie od dorosłych (m.in. celem zapobiegnięcia wzajemnej demoralizacji), to tym bardziej sytuacja taka dotyczy nieletniego, wobec którego wydano postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania.

Na kanwie przyjętych rozwiązań prawnych trzeba zwrócić uwagę na jeszcze jeden istotny element. Mianowicie uregulowania zawartego w art. 18 § 2 pkt 1 lit. e NielU (jak mogłoby się pozornie wydawać) nie wolno w żaden sposób traktować rozszerzająco. Oznacza to, że przepis ten nie stanowi samoistnej przesłanki stosowania omawianego środka wobec nieletniego – i co jest z tym związane – należy go zawsze stosować w kontekście kodeksowych przesłanek zastosowania tego środka. Przykładowo zatem, jeżeli sama agresywna postawa nieletniego czy popełnienie przez niego zbrodni nie może uzasadniać skierowania wniosku (i zastosowania) tymczasowego aresztowania, jeżeli jednocześnie nie można

²⁴ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2017 r., poz. 204).

wykazać, że pobyt tej osoby w schronisku dla nieletnich nie zabezpieczy prawidłowego toku postępowania. Przyjęcie wykładni odmiennej, wykraczającej poza systemową, prowadziłyby do możliwości stosowania tego środka z pominięciem zasad określonych w ustawie procesowej, która reguluje prawa i obowiązki organów wymiaru sprawiedliwości nie tylko wobec osób dorosłych, ale wobec wszystkich sprawców, którzy podlegają jej normom.

Zakończenie

Stosowanie tymczasowego aresztowania wobec nieletniego, a więc wobec sprawcy, który w chwili czynu ukończył 15 rok życia (a jednocześnie nie ukończył lat 17) i jednocześnie spełnia przesłanki do ponoszenia odpowiedzialności karnej w rozumieniu art. 10 § 2 kk, powinno być postrzegane jako wyjątkowe i tylko w ściśle określonych sytuacjach. Interpretacja poszczególnych przesłanek zastosowania omawianego środka powinna odbywać się m.in. w oparciu o okoliczności przemawiające za zastosowaniem art. 10 § 2 kk. Niestety ustawodawca w tym zakresie nie wprowadził w przepisach kodeksu postępowania karnego dodatkowej regulacji dotyczącej nieletniego, uznając za wystarczające wprowadzenie art. 18 § 2 pkt 1 lit. e w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich, zgodnie z którym tymczasowe aresztowanie może być zastosowane tylko wtedy, gdy umieszczenie w schronisku dla nieletnich byłoby niewystarczające. Powyższej regulacji nie towarzyszą żadne dodatkowe unormowania, a w szczególności wskazanie co należy rozumieć pod sformułowaniem dotyczącym „niewystarczającego umieszczenia w schronisku dla nieletnich”. Wręcz przeciwnie. Użyta terminologia może prowadzić do błędnego wniosku, że takie ujęcie stanowi samoistną podstawę stosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego, co jest oczywiście błędne. Nie zawarto również odwołania do przepisów kodeksu postępowania karnego, uznając za wystarczające unormowanie art. 18 § 2 NielU²⁵. Skumulowanie znacznej ilości przepisów o charakterze blankietowym skutkuje nieczytelnością przyjętych rozwiązań i problemem z ich zastosowaniem.

²⁵ Art. 18 § 2 NielU: Postępowanie w sprawach, o których mowa w § 2 (a więc m.in. w sprawach, w których zachodzą przesłanki do orzeczenia względem nieletniego kary na podstawie art. 10 § 2 kk – A.B.), toczy się według przepisów kodeksu postępowania karnego.

Dlatego też *de lege ferenda* uważam za konieczną zmianę w tym zakresie, polegającą na:

1. Unormowaniu kwestii zastosowania tymczasowego aresztowania przede wszystkim w przepisach kodeksu postępowania karnego, jako ustawy regulującej w sposób kompleksowy kwestię stosowania tymczasowego aresztowania. W ramach wskazania z punktu 1 wprowadzenie zapisu wskazującego na możliwość stosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego tylko w sytuacjach wyjątkowych.
2. Uzależnienie stosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego od zaistnienia przesłanek stosowania tego środka i jednocześnie konieczności wykazania, że pobyt w schronisku dla nieletnich takiego sprawcy nie gwarantuje realizacji celów, dla których stosowanie tymczasowego aresztowania jest uzasadnione.
3. Wprowadzeniu w przepisach kodeksu karnego wykonawczego dodatkowej regulacji stanowiącej o konieczności odizolowania nieletniego od innych osób, wobec których stosowane jest tymczasowe aresztowanie, chyba że względy wychowawcze przemawiają za takim rozmieszczeniem.

Uważam, że przyjęcie tych zmian ujednoliciłoby kwestię stosowania tymczasowego aresztowania wobec nieletniego i uczyniło omawiane przepisy bardziej klarownymi.

Bibliografia

- Bieñkowska E., Walczak-Żochowska A., *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*. Warszawa 2003.
- Giezek J. (red.), [w:] , *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 10 kk*, Lex 2018.
- Górecki P., [w:] P. Górecki, V. Konarska-Wrżosek, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2015.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*. Warszawa 2003.
- Grzeškowiak A., Głosa do wyroku z 8.09.1981, IV KR 193/81, „Państwo i Prawo” 1983, nr 7.
- Harasimiak G., *Ewolucja zasad odpowiedzialności, traktowania i postępowania z nieletnimi*, Szczecin 2000.
- Konarska-Wrżosek V., *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, [w:] System Informacji Prawnej, LEX 2018.
- Korcył-Wolska M., *Postępowanie w sprawach nieletnich na tle standardów europejskich*, Warszawa 2015.
- Kruk E., *Umieszczenie w schronisku dla nieletnich jako tymczasowy środek zapobiegawczy stosowany wobec nieletnich*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 1.
- Kulik M., *Czy nieletni może odpowiadać karnie za niesprawcze formy współdziałania przestępnego oraz formy stadialne poprzedzające dokonanie ?* „Studia Prawnicze” 2016, nr 4.
- Lorek Z., Głosa do wyroku z dnia 8.09.1981 r. (IV Kr 193/81), NP 7-8/1982.
- Maraszek M., *Odpowiedzialność karna nieletnich (art. 10 § 2 kk, art. 13 i 91 u.niel.)*, „Przełąd Sądowy” 2011, nr 7-8.
- Pohl Ł., *Pomocnictwo a inne zjawiskowe formy czynu zabronionego (kryteria rozróżniające)*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 6.
- Skrętowicz E., [w:] T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Walczak-Żochowska A., [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-31*, Warszawa 2011.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*. Warszawa 2016.
- Wilkowska-Płóciennik A., *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2011.
- Zoll A., [w:] A. Zoll, W. Wróbel (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, t. I, Komentarz do art. 1-52*, Wolters Kluwer 2016.